

מדיניות ירוקה של הגבלים עסקיים – שיקולים לפיקוח על שיתופי פעולה סביבתיים

לימור חצור ^[1]*, ארטיום זילנוב ^[2] וניגר השימזדה ^[3]

^[1] המחלקה למנהל עסקים, המרכז האקדמי לב

^[2] המחלקה לכלכלה ולמנהל עסקים, אוניברסיטת אריאל

^[3] המחלקה לכלכלה, אוניברסיטת ברונל (אנגליה)

* limor.hatsor@gmail.com

חית המחקר

במצבים מסוימים התועלת הסביבתית גוברת על החשש מפגיעה בתחרות. למשל, רשות התחרות בהולנד אישרה לחברות החשמל והגז לקבוע מחיר אחיד של פחמן דו-חמצני, וכן אפשרה להן לבנות מתקן משותף לתפיסה של פחמן דו-חמצני ולהובילנו לאתרים משותפים לאחסון ולשיווק | צילום: Alf van Beem /

Wikimedia. רישיון: CCo 1.0

תקציר

מדיניות הגבלים עסקיים נועדה למנוע מחברות עסקיות לשחץ פעולה באופן שעלול לפגוע בתחרות בשוק ולכן בצרכנים. מספר מדינות החלו לפתח בשנים האחרונות "מדיניות ירוקה של הגבלים עסקיים". הנציבות האירופית ורשויות תחרות במדינות רבות פרסמו הנחיות המאשרות בנסיבות מסוימות שיתוף פעולה ותיאום בין חברות לצורך קידום מטרות סביבתיות. עם זאת, חברות עלולות לנצל לרעה את הפטור מהאסדרה – לטעון שהן פועלות לטובת הסביבה והציבור, אך למעשה להשתמש בכוח השוק שלהן באופן אגרסיבי, למשל כדי להעלות מחירים מעבר לנדרש לכיסוי ההוצאות או להדיר מתחרים מהשוק. כדי לבחון את המתח בין הצורך לאשר שיתופי פעולה סביבתיים בין חברות לבין החשש מכך שינצלו לרעה את כוח השוק שניתן להן, אנו מפתחים מסגרת עבודה כלכלית תאורטית לניתוח מדיניות ירוקה של הגבלים עסקיים. בעזרת המודל נמליץ על מדיניות מיטבית, גם כאשר להחלטה באילו נסיבות לאשר בקשות לשיתוף פעולה בין חברות על בסיס טיעונים סביבתיים, וגם כאשר לפיקוח בדיעבד על הפרה של תנאי הפטור, תוך ניסיון להקטין את הסיכון שחברות ינסו לנצל את הפטור. אנו מספקים תימוכין לתוצאות המודל בדגש על עלות המעבר לטכנולוגיות ירוקות, רמת האידואות והיעילות של המוסד החוקר. מהממצאים שלנו עולה שבתנאי אידואות גבוהה יש לפיקוח בדיעבד תפקיד מרכזי ביישום מוצלח של המדיניות. כאשר מוסדות החקירה מסוגלים באופן מספק להרתיע חברות משימוש לרעה בפטור שהן מקבלות, רשות התחרות לא תחשוש להעניק לחברות פטורים ולאשר שיתופי פעולה בין החברות.

מילות מפתח: אסדרה של תחרות והגנת הסביבה · החרגות ופטורים ליוזמות ירוקות · הקלות להסכמים סביבתיים · כלי מדיניות לצמיחה בת־קיימא · מדיניות סביבתית בתנאי אידואות · שיתוף פעולה סביבתי בין חברות

מבוא

כיצד ממשלות יכולות לתמוך במעבר לטכנולוגיות ירוקות? נוסף על הכלים הכלכליים המסורתיים כמו מיסים סביבתיים, סובסידיות, תקני פליטה והיתרי סחר בזהום, מספר מדינות (כמו אוסטרליה, יוון ובריטניה) החלו לפתח בשנים האחרונות "מדיניות ירוקה של הגבלים עסקיים" (Green Antitrust). הכוונה היא לאשר במקרים מסוימים שיתופי פעולה בין חברות לצורך קידום מטרות סביבתיות לפי קווי מדיניות מוגדרים. הבעיה היא שקרטלים כשלעצמם נחשבים אנטי־תחרותיים – הם מגדילים את הריכוזיות בשוק, ומשכך נותנים תמריץ לחברות לנצל את כוח השוק העודף שלהן לרעת הצרכנים. הרעיון מאחורי המדיניות הוא שבנסיבות מסוימות כדאי לאפשר תיאום בין חברות על אף הפגיעה הפוטנציאלית בתחרות כדי לעודד תהליכי ייצור בני־קיימא וחדשנות סביבתית. למשל, ניתן לאפשר לחברות לשתף ידע טכנולוגי, לרכוש במשותף מתקני מחזור או להשקיע יחד במחקר ופיתוח להפחתת זיהום, להפחתת שימוש במשאבים ולחיסכון באנרגיה, ואפילו לתאם מחירים כדי לכסות השקעות יקרות, בתנאי שהדבר משרת את טובת הסביבה. כלומר, גם בשוק עם תחרות מוגבלת חברות יכולות לבקש אישור ליוזמות סביבתיות משותפות.

לדוגמה, רשות התחרות בהולנד אישרה לחברות החשמל והגז לקבוע מחיר אחיד של פחמן דו־חמצני וכן אפשרה לחברות אנרגיה

לבנות מתקן משותף לתפיסה ולהובלה של פחמן דו־חמצני. כמו כן, בהולנד אושר שיתוף פעולה בין מפיצי משקאות קלים במטרה לצמצם שימוש בפלסטיק באריזות. באוסטרליה אושר למספר ערים להקים קבוצת רכישה של אנרגיה ממקורות מתחדשים. פירוט של הדוגמאות האלה ושל דוגמאות נוספות מופיע ב**נספח 1** (באתר כתב העת). עם זאת, ביישום של מדיניות ירוקה של הגבלים עסקיים קיימים אתגרים משמעותיים בשל פערי מידע בין רשות התחרות (המאסדר [רגולטור] של ההגבלים העסקיים, שבראשה עומד הממונה על ההגבלים העסקיים) לבין החברות. בדרך כלל החברות יודעות להעריך טוב יותר את עלות המעבר לטכנולוגיות ירוקות. משום כך, לרשות התחרות קשה לוודא שהחברות עומדות בתנאים למתן החרגה או פטור מדיני התחרות. פערי המידע פותחים פתח לחברות לנצל לרעה את הפטור מאסדרה (רגולציה) – לטעון שהן פועלות לטובת הסביבה והציבור, אך למעשה להשתמש בכוח השוק שלהן להעלאת מחירים מעבר לנדרש לכיסוי ההוצאות, להדרה של מתחרים, לפגיעה במגוון או באיכות של המוצרים בשוק ועוד, ללא תועלת סביבתית אמיתית.

דרך חשובה להרתיע מפני ניצול לרעה של המדיניות הזאת היא פיקוח והטלת סנקציות אם יתגלה שחברות העבירו מידע כוזב. מוסדות החקירה יכולים לחקור נסיבות שמעלות חשש של פגיעה אגרסיבית בתחרות.

ביוזמה של קרן אלן מקארטור (New Plastics Economy Global Commitment) מעורבים 123 יצרנים מובילים של מוצרי צריכה ואריוות במטרה לקדם שימוש חוזר באריוות ומחזור. זוהי דוגמה לאתגר מרכזי במדיניות ירוקה של הגבלים עסקיים: כיצד לאפשר ליצרנים הגדולים לשתף פעולה לטובת מטרה סביבתית חשובה – פתרון משבר הפלסטיק, מבלי לאפשר להם לנצל את כוחם כדי לפגוע בתחרות החופשית ובצרכנים | צילום: Claudio Schwarz / Unsplash

המחקר שלנו מביא בחשבון את השיקולים לאישור מדיניות ירוקה של הגבלים עסקיים מול האתגרים של פערי מידע, ומנתח בכלים של תאוריה כלכלית את המדיניות המיטבית ואת התפקיד של פיקוח והטלת סנקציות בדיעבד.

הספרות בנושא דלה. הדיון במדיניות הגבלים עסקיים ירוקה מצוי במחלוקת מתמשכת בין קובעי מדיניות, כלכלנים ומשפטנים. התומכים במתן הקלות בדיני ההגבלים העסקיים טוענים כי אכיפה מחמירה מדי של דיני ההגבלים העסקיים עלולה לעכב את המעבר לטכנולוגיות ידידותיות לסביבה. לטענתם, השקעה במחקר ופיתוח ובהטמעה של הטכנולוגיות האלה עלולה להיות יקרה מדי עבור חברה בודדת, וליצור את "בעיית הטרמפיסט" (free-riding) [9]. בנסיבות של כשלי שוק וחסמים למעבר לטכנולוגיות ירוקות תיאום בין חברות עשוי להפוך את ההשקעה לכדאית ולקדם מטרות סביבתיות [7]. מהסיבות האלה פרסמו הנציבות האירופית (European Commission) ורשויות תחרות במדינות שונות הנחיות המאפשרות חחרות ופטורים מהגבלות על שיתוף פעולה ותיאום בין חברות כאשר הוא נועד לקדם קיימות [10,6] (דוגמאות לאישור יזמות סביבתיות בנספח 1, פירוט ההנחיות בנספח 2 [באתר כתב העת]). אחד האתגרים ביישום מדיניות הגבלים עסקיים ירוקה נובע מפערי מידע, מאפיין מובנה של כל אסדרה סביבתית [1]. קשה לרשות

התחרות למדוד את התועלת מול הנזקים ולקבוע אם הקריטריונים למתן פטור מתקיימים בפועל. עקב כך, חברות עלולות להפריז בעלויות, להאדיר את התועלת הסביבתית ולהמעיט בהשפעות האנטי-תחרותיות כדי לעמוד לכאורה בקריטריונים. יתר על כן, ההנחיות החדשות של האיחוד האירופי הרחיבו את המושג "תועלת לצרכנים", כך שכלול גם את האינטרס הציבורי הרחב מעבר לתועלת של הצרכנים בשוק הספציפי. גישה זו, המכונה "הגבלים היפסטרס" (Hipster Antitrust) [4], מקשה עוד יותר על הרשות לכמת את התועלת הסביבתית [10]. לכן, קיים חשש שהחחרות מאסדרה יקלו על חברות לנצל את המערכת – למשל, להעלות מחירים מעבר לנדרש לכיסוי ההוצאות מבלי לעמוד בהבטחותיהן ומבלי "לספק את הסחורה". היות שכן, מבקרי המדיניות חוששים מ"אינפלציה ירוקה" [15], וטוענים שהמסגרת החוקית הקיימת במדינות רבות כבר כוללת תמריצי מס למו"פ וסעיפי סל של החחרות למטרות חברתיות, גם אם לא נאמר במפורש שהם כוללים מטרות סביבתיות [14]. לסיכום, מהספרות עולה כי יישום מדיניות הגבלים עסקיים ירוקה הוא משימה מורכבת, הדורשת איסוף מידע, גיוס מומחים ואיזון אינטרסים של הציבור מול החברות. בתנאי אי-ודאות האינטרס הציבורי עלול להתנגש עם האינטרס של החברות להפיק את מרב הרווחים, והמדיניות עלולה להחטיא את מטרותיה. אם

המסקנות הכלליות של המודל עבור תעשיות ספציפיות ובשאלה אם מתן הקלות בדיני ההגבלים העסקיים משיקולים סביבתיים הוא מדיניות מומלצת לישראל.

שיטת המחקר

במודל שלנו לרשות התחרות יש הערכה (prior belief) לגבי הסבירות שעלות המעבר לטכנולוגיה הירוקה היא אכן גבוהה, ובהתבסס על הערכתה זו היא נדרשת להחליט:

א. האם לאשר בקשה לשיתוף פעולה סביבתי? לא די בכך שהמעבר לטכנולוגיה הירוקה יאפשר להפיק תועלת שתהיה גבוהה מהנזק לתחרות, אלא שהצפי הוא ששיתוף הפעולה הכרחי להטמעת הטכנולוגיה מול החלופה של דחיית הבקשה, כלומר, אלמלא האישור, החברות לא יאמצו את הטכנולוגיה.

ב. האם לערוך חקירה בדיעבד כדי לבדוק אם החברות חרגו מתנאי הפטור? מוסד חקירה מטעם הרשות יכול לזהות סימן אפשרי להפרה – מחירים גבוהים מדי, הדרת מתחרים משיתופי ידע, סעיפים חוזיים המגבילים תחרות בחדשנות ירוקה ועוד – וליזום חקירה. יעילות הפיקוח והמוטיבציה לחקור תלויים בשאלה עד כמה עלות החקירה נמוכה ביחס לצפי של הצלחתה בגילוי הפרות והטלת קנסות.

פירוט המודל והתוצאות התאורטיות שלו מופיעות אצל Hashimzade ואחרים^[5].

תוצאות המודל

התמקדנו בתעשיות שעבורן התועלת הסביבתית ממעבר לטכנולוגיות ירוקות ומהקטנת הזיהום גבוהה מהפגיעה הפוטנציאלית בתחרות, ותעשיית הפלסטיק ותעשיית האנרגיה הן דוגמאות בולטות לכך (ראו **נספח 3** [באתר כתב העת]) על הנזקים הסביבתיים של תעשיית הפלסטיק). בהתבסס על מסגרת העבודה שהצגנו, התחזית שלנו לגבי המדיניות המיטבית של רשות התחרות וההתנהגות של החברות שנובעת ממנה תלויה ברמת האי־ודאות באשר לעלות המעבר של החברות לטכנולוגיה הירוקה, כפי שניתן לראות ב**טבלה 1**: כאשר ישנה אי־ודאות נמוכה (כלומר, ברור באופן יחסי אם העלות גבוהה או נמוכה), לחקירות בדיעבד אין תפקיד משמעותי. בפרט:

א. צפי לעלויות מעבר גבוהות יוביל להכשרת שיתוף הפעולה הסביבתי, שכן כפי הנראה, נדרש שיתוף פעולה בין החברות כדי לכסות את ההוצאות. מחד גיסא, בלא שיתוף פעולה החברות כנראה לא יעברו לטכנולוגיות הירוקות, והסביבה תישאר מזוהמת. מאידך גיסא, הצפי להפרות נמוך, ולכן במקרה זה אין תמריץ לחקור הפרות. כלומר, במקרה זה הרצון של הגוף החוקר לחסוך בהוצאות החקירה גובר על הרצון לחשוף הפרות, שבמקרה זה סבירותן נמוכה.

על קצה המזלג

- * מדינות רבות החלו לאמץ מדיניות המאפשרת לחברות לשתף פעולה ולתאם מהלכים, כלומר להתאגד בקרטלים, אם מטרתן היא קידום יעדים סביבתיים או פיתוח טכנולוגיות ירוקות.
- * יש חשש שמדיניות כזו תפגע בתחרות, אם חברות ינצלו את האפשרות הזו כדי להעלות מחירים לצרכן מעבר לנדרש, להדיר מתחרים מהשוק או להעביר מידע כוזב על עלויות המעבר לטכנולוגיה נקייה.
- * רשות התחרות כמאסדר מתמודדת עם חוסר ודאות: לחברות יש מידע רחב יותר על העלויות האמיתיות של המעבר לטכנולוגיה ירוקה, מה שמקשה עליה להעריך אם שיתוף הפעולה הכרחי או שהוא נועד להפקת רווח עודף.
- * המאמר מראה כי מנגנון חקירה יעיל לאחר מתן הפטור הוא קריטי. מנגנון שכזה יוצר הרתעה מפני ניצול לרעה של פטור ירוק, וכך רשות התחרות יכולה להרגיש בטוחה בעת הענקת פטור מראש.

מערכת אקולוגיה וסביבה

כך, מסקנתנו מהספרות היא שיש לנקוט משנה זהירות ביישום מדיניות הגבלים עסקיים ירוקה.

בהמשך למסקנה זו, בנינו מסגרת עבודה תאורטית בכלים של תורת המשחקים לניתוח יחסי הגומלין בין רשות ההגבלים העסקיים, שבישראל היא כאמור רשות התחרות, לבין חברות הפונות בבקשה לאשר שיתוף פעולה ביניהן. המודל מביא בחשבון את הקריטריונים שעלו מהספרות לאישור מדיניות הגבלים עסקיים ירוקה מול המכשולים האפשריים ליישומה. נוסף על כך, המודל בוחר את התפקיד המשלים של פיקוח וחקירה בדיעבד בשיכון הדילמות שעולות מהקושי של רשות התחרות באיסוף מידע ובגיבוש תחזיות לגבי התועלת מול העלות של שיתופי פעולה סביבתיים. נשתמש במודל למתן פרשנות והמלצות מדיניות עבור ישראל – כמפורט בפרק שיטות המחקר. במאמר הנוכחי אנו מתמקדים ביישום

של הצלחתה לחשוף הפרות ביחס לעלות החקירה. רשות תחרות יעילה תנקוט מדיניות מקילה בהענקת הפטור, וכך יהיו יותר שיתופי פעולה סביבתיים. האפשרות לחקירה, המגבה את החלטת הרשות בדיעבד, יוצרת הרתעה ומקטינה את התמריץ להפרות, ולכן מעודדת את רשות התחרות להעניק את הפטור מלכתחילה. מסיבה זו, בנסיבות של אי־ודאות גבוהה מוסדות חקירה יעילים וחזקים עשויים להיות חיוניים למעבר לטכנולוגיות ירוקות, ועל כן גם לשיפור איכות הסביבה.

מסקנות והמלצות

נתונים אמפיריים על עלות המעבר לטכנולוגיות ירוקות, רמת האי־ודאות והיעילות של המוסד החוקר מאפשרים לבסס החלטה אם לאשר יוזמות סביבתיות, ואם לחקור בדיעבד אם הייתה הפרה של תנאי הפטור. באשר לעלות המעבר, דו"ח של ארגון המדינות המפותחות ^[9, עמוד 38] טוען שאף על פי שעסקים רבים התחייבו להשגת יעדים וולונטריים למניעת פסולת פלסטיק, ייתכן שהתחייבויות וולונטריות אינן שאפתניות דיין בשל שיקולי עלות. יעילותם של צעדי מדיניות בתחום הזה תלויה במידה רבה בזמינותם של תחליפים ירוקים וכן באפקטיביות של האכיפה. בהמשך לכך, דו"ח של הנציבות האירופית על הזיהום הנובע מפלסטיק ^[13] קבע ב־2023 כי השגת יעדי המחזור באירופה עד שנת 2025 דורשת השקעה משמעותית בחדשנות בתכנון, באיסוף, במיון ובמחזור של פלסטיק כדי להגדיל את הקיבולת ולהתגבר על האתגרים ברווחיות ולבנות שוק אמין לפלסטיק ממוחזר. ההשקעה הירוקה הנדרשת באירופה כדי לצמצם את פליטת הגז עומדת על 1.2 טריליון אירו בשנה, ורובה בתחום התחבורה ^[2]. גם בתעשיית האנרגיה ממקורות מתחדשים ידוע שקיימים יתרונות משמעותיים לגודל, ולכן עלויות המעבר גבוהות ^[16] – השקעות במחקר ופיתוח דורשות הון גבוה, תהליכי אסדרה מורכבים ומומחיות מיוחדת – ולכן קשה לחברות לפעול לבד. על סמך ההערכות האלה אפשר להניח שההשקעה הנדרשת בתחומים של זיהום פלסטיק ואנרגיה ממקורות מתחדשים גבוהה.

דוגמה למדיניות ירוקה של הגבלים עסקיים: תשעה יצרני קפסולות קפה קיבלו אישור לשיתוף פעולה שבמסגרתו ישקיעו במכונות מיון מתקדמות לשיפור מחזור הפלסטיק והאלומיניום מפסולת ביתית | צילום: Jisu Han / Unsplash

- ב. צפי לעלויות מעבר נמוכות יוביל לדחיית בקשת הפטור, שכן גם ללא החרגה מאסדרה המעבר לטכנולוגיה ירוקה רווחי מספיק לחברות, כך שהן צפיות לאמץ את הטכנולוגיה באופן וולונטרי, ולכן אין צורך לתמרץ אותן במתן פטורים.
- ג. לעומת זאת, בתנאי אי־ודאות גבוהה (כלומר, קשה מאוד לדעת אם עלות המעבר לטכנולוגיות ירוקות גבוהה או נמוכה), מנגנון הפיקוח בדיעבד קריטי ליישום מוצלח של המדיניות, משום שהוא משפיע על ההחלטה של הרשות אם לאשר את הפטור מלכתחילה. יעילות החקירה תלויה, בין השאר, בצפי

טבלה 1. המדיניות המיטבית של רשות התחרות

הטבלה שלהלן מסכמת את התוצאות של המודל והמלצות המדיניות. לדיון בשאלה אם כדאי להתחייב מראש לחקור כל חשד להפרה באופן שיטתי – ראו **נספח 4** (באתר כתב העת).

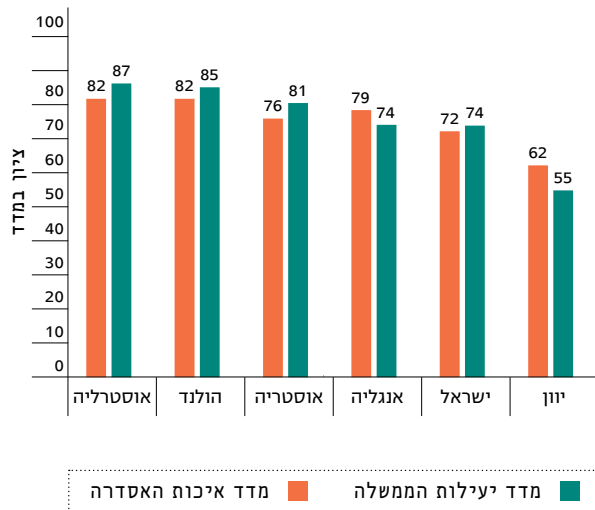
רמת הוודאות לגבי עלות המעבר לטכנולוגיה ירוקה	מדיניות מיטבית	תפקיד החקירה בדיעבד
גבוהה	כאשר עלות המעבר צפויה להיות גבוהה: לאשר הקלות. כאשר עלות המעבר צפויה להיות נמוכה: לא לאשר הקלות, בשל צפי לשיתוף פעולה וולונטרי בין החברות.	תפקיד זניח של חקירה בדיעבד, מכיוון שבהחלטה לאשר או לא לאשר הקלות, הרשות אינה מסתמכת על יעילות החקירה, אלא על ודאות גבוהה לגבי העלויות.
נמוכה	מומלץ לאשר הקלות ולגבות את המדיניות בחקירה בדיעבד. ככל שמנגנון החקירה יעיל יותר (הצפי של חשיפת הפרות גבוה ביחס לעלות החקירה), התמריץ לחקירה גדל. האפשרות לחקירה יוצרת הרתעה, ומקטינה את התמריץ להפרות מלכתחילה.	תפקיד חשוב לחקירה בדיעבד במעבר לטכנולוגיות ירוקות. מנגנון חקירה יעיל מרתיע מפני הפרות, ומאפשר הקלות בשיתופי פעולה סביבתיים.

המחקר התמקד בתעשיות שעבורן "התועלת הסביבתית ממעבר לטכנולוגיות ירוקות ומהקטנת הזיהום גבוהה מהפגיעה הפוטנציאלית בתחרות, ותעשיית הפלסטיק ותעשיית האנרגיה הן דוגמאות בולטות לכך" | צילום: Fatemeh / פליקר. רישיון: CC BY-NC 2.0

איור 1. מדד יעילות הממשלה ומדד איכות האסדרה בישראל ובמדינות נבחרות שתומכות במדיניות ירוקה של הגבלים עסקיים

מדד יעילות הממשלה משקף את התפיסות לגבי איכות השירות הציבורי, גיבוש מדיניות ויישומה, וכן את מידת האמינות של החלטות הממשלה. מדד איכות האסדרה משקף את התפיסות לגבי יכולת הממשלה לעצב וליישם מדיניות ואסדרה המעודדות פיתוח של המגזר הפרטי. מדדי המסילות של כל מדינה, המובאים עבור שנת 2024, נעים בין 0-100 (100 הוא ציון הגבוה ביותר). מקור: Worldwide Governance Indicators, 2025.^[17]

באשר לרמת האי-ודאות הנוגעת לעלות המעבר לטכנולוגיות ירוקות והחשש מניצול לרעה של הפטור, דו"חות ה-OECD^[9,8] מציינים שתי חולשות מדאגות של יחזמות ירוקות וולונטריות של חברות. האחת, התחייבות פומבית ליעדים שאפתניים של הפחתת זיהום והגנת הסביבה הכרוכים בעלויות משמעותיות, יכולה לשמש חברות מבוססות כאסטרטגיה ליצירת חסמי כניסה של שחקנים חדשים לשוק ולהדרת מתחרים קיימים מהשוק ואף ככלכלפורה לתיאום בין החברות המשתתפות ביחזמות האלה. החולשה השנייה היא אי-ודאות באשר לתוצאות של יחזמות וולונטריות. במהלך המשא ומתן על יחזמות וולונטריות וטרם אישורן, למאסר עשוי להיות ידע מוגבל מאוד לגבי העלויות השוליות של החברות להפחתת זיהום ולמניעת פסולת. לפיכך, קיים סיכון שהיעדים הכמותיים בטווח הבינוני והארוך ייקבעו מתחת לרמות המיטביות. בעוד שפערי מידע עלולים להקשות על יישומה של כל מדיניות, הקושי חריף יותר כאשר עסקינות ביחזמות וולונטריות, שכן חילוף מידע מהחברות המשתתפות מורכב יותר מאשר במסגרת דרישות אסדרה מחייבות. מנגד, אם איום האסדרה אמין, החברות עשויות להסכים לשתף מידע במטרה להימנע מהחמרת הסטנדרטים של האסדרה.

כאמור, הדילמה אם לחקור תלויה גם ביעילות המוסד החוקר. כהערכה ליעילות של המוסד החוקר מוצגים באיור 1 מדד יעילות הממשלה ומדד איכות האסדרה, שהם חלק ממדד המסילות העולמי (Worldwide Governance Indicators – WGI) של הבנק העולמי^[17], עבור ישראל ומדינות נבחרות שתומכות במדיניות ירוקה

חברות בשלב הייצור, בניגוד למאמר הנוכחי, החוקר שיתוף פעולה בשלבים של פיתוח או של יישום טכנולוגיות חדשות.

Schinkel MP and Spiegel Y. 2017. Can collusion promote sustainable consumption and production? *International Journal of Industrial Organization* 53, 371–398.

Schinkel MP, Spiegel Y, and Treuren L. 2022. Production agreements, sustainability investments, and consumer welfare. *Economics Letters* 216: 110564.

להעמקה בתיאוריה, בהנחות ובשיטת המחקר, מומלץ מאמר המפרט את המודל, שיווי המשקל האפשריים והתוצאות התאורטיות.

Hashimzade N, Hatsor L, and Jelnov A. (preprint). Green antitrust conundrum: Collusion with social goals. Working paper.

מקורות

ראו באתר כתב העת.

של הגבלים עסקיים. האומדנים בישראל ליעילות הממשלה ולאיוכות האסדרה בשנת 2024 הם 74.1 ו-72.4 מתוך 100 בהתאמה: מתחת לרוב המדינות, מלבד יוון, אבל רק כ-2–4 נקודות מתחת לממוצע שלהן. לכן, אף על פי שרצוי לשפר את המדדים האלה, אנו מסיקים שהרשויות בישראל יעילות מספיק כדי לחקור הפרות אפשריות. הערכתנו היא שבתחומים האמורים של אנרגיה ממקורות מתחדשים ופלטטיק ניתן לאשר שיתופי פעולה סביבתיים בשילוב חקירה בדיעבד כדי לקדם יוזמות סביבתיות חיוניות לפיתוח בר-קיימא ולשיפור איכות הסביבה^[3].

תודות

אנו מודים לעוזרות המחקר נעה בנטולילה ואפרת יוסט שסייעו במחקר זה.

המלצות לקריאה נוספת

מאמרים משלימים המתארים מודלים תאורטיים לשיתוף פעולה בין

הלכה למעשה

ההשקפה העומדת בבסיס חוק התחרות הישראלי מקדשת כערך עליון את רווחת הצרכן בשוק הספציפי. לפיכך, במציאות הרגולטורית הנוכחית הממונה על התחרות אינו יכול להכשיר הסדרים הפוגעים בתחרות רק על סמך שיפור באיכות הסביבה. הפרמטר הזה אינו רלוונטי גם כשמדובר בבדיקה שעורכים הצדדים להסדר. לממונה על התחרות אין סמכות להעדיף תועלת סביבתית לציבור הרחב על פני פגיעה בתחרות שתביא להעלאת מחירים לצרכנים. מבחינה מוסדית רשות התחרות אינה ערוכה לבצע איזונים חברתיים מורכבים, כגון האיזון הנדרש בין הגנת הסביבה לתחרות חופשית.

ניתן לעיתים למסגר טענה סביבתית כערך פרו-צרכני מובהק בשוק מסוים, כלומר שהצרכנים עצמם מעדיפים מוצר ירוק או נהנים ישירות מהפחתת הזיהום בשוק זה, אך המסגור הזה אינו

אפשרי בדרך כלל. בית הדין לתחרות מוסמך לשקול שיקולים רחבים של טובת הציבור, ולכן במקרים חריגים הוא מכשיר שיתופי פעולה סביבתיים בין מתחרים המעוררים חשש להסדר כובל שעלול לפגוע משמעותית בתחרות. הדבר נעשה, למשל, במקרה של שיתוף פעולה בין חברות מתחרות בתאגיד מחזור, אולם מדובר בהליך נדיר, מסורבל וממושך מאוד. אם המדינה חפצה באימוץ "מדיניות ירוקה" של הגבלים עסקיים, אזי על המחוקקים לעגן זאת בחקיקה מפורשת. כך קורה בדיני עבודה, למשל, שמאזנים בין זכויות העובדים לבין עקרונות של שוק תחרותי. ללא מנדט ברור מהכנסת על רשות התחרות להישאר ממוקדת במשימתה המרכזית: הגנה על שוק תחרותי ועל כיסו של הצרכן.

פרופ' דיויד גילה,

הפקולטה למשפטים ע"ש בוכמן באוניברסיטת תל אביב. לשעבר, הממונה על ההגבלים העסקיים ברשות התחרות